

I Bakgrunn

Programrådet for masterstudiet i rettsvitenskap nedsatte den 1. september 2015 en arbeidsgruppe for å vurdere innholdet i rettskildelære- og metodefagene, med følgende sammensetning:

Marit Halvorsen, leder

Jan Erik Helgesen

Ole Andreas Rognstad

Hans Petter Graver

Benedikte Moltumyr Høgberg

en representant fra JSU; Ivar Slettedal.

Gruppen fikk følgende mandat:

Mandat for Arbeidsgruppe til å vurdere innholdet i rettskildelære- og metodefagene

I masterstudiet i rettsvitenskap ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, inngår faget Rettskildelære med 5 studiepoeng i JUS 1211 og faget Metode med 7 studiepoeng i JUS4111. Læringskrav og litteratur fremgår av semestersidene for de to emnene.

I møte i Programrådet for Master i rettsvitenskap (PMR) 16. juni 2015 ble det vedtatt å nedsette en arbeidsgruppe til å vurdere innholdet i metodefaget. Selv om saken bare gjaldt Metode i JUS4111, er det nødvendig at arbeidsgruppen også ser på innholdet i faget Rettskildelære i JUS1211. Arbeidsgruppen skal komme med forslag til læringskrav og litteratur for de to fagene Rettskildelære og Metode. Forslagene skal ligge innenfor rammen av nåværende studiemodell for masterstudiet i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo (med de endringer som eventuelt måtte bli gjort under arbeidsgruppens arbeid). Dette innebærer at arbeidsgruppen skal legge til grunn at det skal være et fag Rettskildelære med 5 sp i JUS1211 og et fag Metode med 7 sp i JUS4111. Arbeidsgruppen kan likevel foreslå andre navn på fagene. Videre skal arbeidsgruppen legge til grunn at masterstudiet i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo har dagens oppbygning og innhold når det gjelder emner og fag (igjen med forbehold for endringer som måtte bli gjort under arbeidsgruppens arbeid).

Arbeidsgruppen har frist 30. juni 2016 for sitt arbeid.»

Arbeidsgruppen har hittil hatt 4 møter. På annet møte ble det besluttet å trekke inn Gert-Fredrik Malt i hans egenskap av fagansvarlig for rettskildelære til første studieår.

II Arbeidet i gruppen

Arbeidsgruppen har valgt å begynne med å ta fatt i rettskildelærefaget på første studieår. Hvordan faget utformes i begynnelsen av studiet vil ha både føringer og konsekvenser for hvordan faget skal være på fjerde studieår.

Arbeidsgruppen mener at tilnærmingen til rettskildefaget på *første studieår* skal ta utgangspunkt i at studentene nettopp er helt ferske, og at de først og fremst har behov for en enkel og brukbar introduksjon til hvordan man går frem for å løse rettsspørsmål. Nåværende pensum er ikke helt lett tilgjengelig, og kanskje ikke i tilstrekkelig grad innrettet på at studentene nettopp skal lære seg en metode, en fremgangsmåte, som setter dem i stand til å finne frem til de relevante kildene og, ikke minst, å argumentere ut fra dem på juridisk holdbar måte, i løsningen av konkrete oppgaver så vel som i fremstilling av teoretiske emner. Det bør legges mer vekt på å oppøve ferdigheter, i tråd med beskrivelsen i læringskravene. Pensum og undervisning i første studieår må knyttes så tett som mulig opp til de materielle fagene som utgjør JUS1111 Privatrett I (avtale- og kjøpsrett; erstatningsrett) og JUS 1211 Privatrett II (familie- og arverett, fast eiendoms rettsforhold). Menneskerettigheter er også en del av Privatrett II, men det er neppe hensiktsmessig å behandle de særlige rettskilde- og metodeproblemene som oppstår i arbeidet med dette faget annet enn helt kursorisk.

Arbeidsgruppen mener også det er hensiktsmessig at studentene blir prøvet i rettskildelære. Det kan gjøres på mange måter, for eksempel ved at det legges inn en obligatorisk oppgave, eller at det gis en form for deleksamen, eller helt enkelt ved at eksamen i JUS1211 alltid inneholder en rettskildefagproblemstilling eller et eget spørsmål fra rettskildelæren.

Å begrense rettskildefaget på denne måten det første studieåret har implikasjoner for hvordan det må undervises i de materielle fagene som studentene møter umiddelbart etterpå, i *annet studieår*, dvs i JUS 2111 Statsforfatningsrett og internasjonal rett og JUS 2211 Forvaltningsrett. Det ligger allerede som en forutsetning at det skal arbeides med metodespørsmål i undervisningen i alle fag, men erfaring viser at dette følges opp i varierende grad. En innføring i hva som særkjenner offentligrettslig metode må derfor integreres eksplisitt i både JUS 2111 og JUS 2211. Det obligatoriske kurset med avsluttende gruppearbeidet i forvaltningsrett som gjøres i JUS 2211, gir anledning til å prøve studentenes metodiske ferdigheter i faget.

På *tredje studieår* skal studentene gjennomgå et obligatorisk kurs med avsluttende oppgave i JUS3111 Formuerett I. Også i denne sammenheng er juridisk metode en naturlig

del av undervisning og prøving. Nytt fra høsten 2016 vil være at det i JUS3211 Formuerett II blir gitt hjemmeeksamen i rettshistorie hvert semester. Denne eksamen skal også være en introduksjon til å skrive en større fremstilling, med de krav det medfører til kildebruk og metode.

Det er arbeidsgruppens ambisjon at studentene på *fjerde studieår* kan nyttiggjøre seg et rettskilde- og metodefag som viser frem og diskuterer forskjellige innfallsvinkler til spørsmålene. Gruppen kommer tilbake til en nærmere diskusjon av fjerde studieårs opplegg i sin sluttrapport.

III Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen forslår endringer i læringskrav, undervisningsopplegg og pensum til første studieår som forhåpentlig kan implementeres allerede fra høstsemesteret 2016. Hovedgrepet i forslaget er å gjøre undervisningen og innholdet i faget mer praktisk og derved sette studentene bedre i stand til å løse konkrete rettsspørsmål. Gruppen foreslår at undervisningen deles i *tre bolker*, en i innledningen til første semester, den andre tidlig og den tredje sent i annet semester. Forelesningene bør deles i to og komme som innledning til bolkene 2 og 3. Den første bolken utgjøres av Rettskilder til fots, inklusive bibliotekets opplegg. Neste bolk må bygge videre på dette oppleggets praktiske innretning, og knytte an til fagene som studeres i første semester. Forelesningene i andre bolk kan gi et bredere perspektiv på rettskildelæren, men bør ta utgangspunkt i lovtolkning, med supplerende redegjørelser om sentrale sekundære rettskilder som har stor betydning ved lovtolkning, derunder lovforarbeider, rettspraksis og reelle hensyn. Kursene som utgjør resten av bolken, kan ha forskjellige øvelser i lovtolkning som tema. Forelesningene i tredje bolk kan ta opp igjen tema fra første bolks forelesninger, men for eksempel knyttes sterkere til bruk av dommer. Kursopplegg bør da konsentreres om analyse av nærmere angitte høyesterettsdommer fra pensum.

Arbeidsgruppen registrerer at *basisgruppene* i sin nåværende form ikke fungerer etter intensjonen, og foreslår at de integreres i rettskildeundervisningen, ved en videreutvikling av *kursene i rettskildelære*. Kursgruppene i rettskildelære i annet semester bør være på samme størrelse som Rettskilder til fots, dvs to kollokviegrupper à 6 studenter. Disse gruppene bør bestå gjennom de tre rettskildebolkene i hele første studieår. Arbeidsgruppen ser for seg at forelesningene kan økes med to dobbelttimer, slik at hver bolk får fire dobbelttimer forelesning. De etterfølgende kursene kan være på for eksempel tre eller fire dobbelttimer.

Arbeidsgruppen understreker at forslagene til undervisningsinnhold og -mengde må oppfattes som en av flere mulige løsninger, og anbefaler at det utarbeides et mer detaljert forslag som kan fremlegges for PMR til avgjørelse snarest.

Som pensum foreslår arbeidsgruppen: Til første semester (Rettskilder til fots, 1 sp.): Pål A. Bertnes og Halvor Kongshavn: Praktisk rettskildelære, juridisk informasjonssøking, Oslo 2005. Til annet semester: Mads Henry Andenæs: Rettskildelære, Oslo 2009 og Knophs Oversikt over norsk rett, 13. utgave, Oslo 2015, § 2 Rettskildene ved Ola Mestad. Gruppen understreker at pensum er foreslått utfra de tekster som er tilgjengelige som pensum pr dato, og forutsetter at spørsmålet kan tas opp igjen om det skulle finnes bedre alternativer. Faglærere skal uansett ha en løpende vurdering av hva som egner seg best som pensum.

Arbeidsgruppen foreslår følgende reviderte *læringskrav* for Rettskildelære Jus 1211:

RETTSKILDELÆRE - LÆRINGSKRAV

FAGBESKRIVELSE

Faget gir kunnskap om hovedpunkter i læren om rettskilder og juridisk metode og om grunnleggende trekk ved rettssystemet. Faget skal også utvikle studentens forståelse av grunntrekk i juridisk arbeids- og tenkemåte. Ett sentralt formål er å oppøve evnen til å stille juridiske spørsmål og til å finne, tolke og anvende rettsregler, generelt (som gjeldende rett) og i enkelttilfeller.

Faget skal belyse spørsmål om juridisk metode (argumentasjon) knyttet til lovtolkning og anvendelse av ulovfestet rett. Dette innebærer å finne frem til, tolke og anvende sentrale rettskilder som lov, lovforarbeider, rettspraksis, internasjonale rettskilder samt reelle hensyn (vurderinger), såvel som former for praksis og sedvane, og måter å samordne kildene på, innenfor forskjellige rettsområder. Faget skal også gi en forståelse av individuelle normsettelsler, særlig avtaler, og samspillet med de generelle rettsreglene.

Faget skal videre gi et inntak til forståelse av rettslige grunnbegreper så som begrepene om rett, rettsregler, rettigheter, skjønn, rettsanvendelse (subsumpsjon), av skillet mellom lovtekst og rettsregel, og av sammenhenger mellom regler i lys av regelverkets fragmentariske karakter.

Faget skal gi første introduksjon til temaer som behandles mer inngående senere i studiet, f.eks. om forholdet mellom rett og moral, rett og makt og rett og politikk. Samlet skal faget gi grunnlag for arbeid med faglitteratur og metodespørsmål i de enkelte fagene samt for rettskildelærefaget senere i studiet.

Et særlig mål er å oppøve evnen til å stille juridiske spørsmål og til å finne juridiske svar på ukjente områder og ved helt eller delvis ukjente lovbestemmelser. Eksempler på rettskildebruk skal hentes fra fagkretsen til Privatrett I og II for å styrke sammenbindingen av fagene innen emnet, men bør også på grunn av fagets generelle karakter hentes fra offentligrettslige fag.

HVA LÆRER DU?

Kunnskap

Studenten skal ha kunnskap om:

- Sentrale rettslige grunnbegreper, så som begrepene om rett, rettsregel, rettskilde, rettighet, rettsanvendelse, skjønn, plikt (påbud, forbud), kompetanse
- Hovedtrekk i det norske rettskildesystemet
- Hovedprinsipper for tolkning av lov, herunder om skillet mellom presiserende, utvidende og innskrenkende lovtolkning, antitese og analogi
- Hovedprinsipper for slutning fra andre sentrale rettskilder
(...)
- Hovedprinsipper for samordning av slutningsresultater fra forskjellige rettskilder
- Skillet mellom skreven (lovfestet) og uskreven (ulovfestet) rett
- Forholdet mellom generelle rettsregler og individuelle normer, f.eks. slike som er gitt ved avtale
- Skillet mellom generelle (teoretiske) og konkrete (praktiske) drøftelser av rettslige spørsmål
- Det tradisjonelle skillet mellom en drøftelse av gjeldende rett (de lege lata) og en drøftelse av hvordan retten bør være (de lege ferenda)

Ferdigheter

Studenten skal kunne

- Identifisere rettslige emner og spørsmål
- Finne frem til sentrale skrevne rettskilder på papir og gjennom Internett
- Påvise og ta hensyn til relevante reelle hensyn for løsning av rettsspørsmål
- Tolke, samordne og anvende lov og andre sentrale rettskilder i samsvar med grunnprinsippene for dette
- Utarbeide en drøftelse (teoretisk) og eventuelt en mulig løsning (praktisk) av rettslige emner og spørsmål

Generell kompetanse

Studenten skal:

- Kunne planlegge og gjennomføre drøftelser og løsninger av rettslige spørsmål
- Kunne formidle sentralt fagstoff i fagene under Jus 1111 og Jus 1211, som teorier, problemstillinger og løsninger, - skriftlig, muntlig og gjennom andre relevante uttrykksformer
- Kunne utveksle synspunkter og erfaringer med andre med bakgrunn innenfor fagområdet
- Ha innsikt i etiske problemstillinger i faget
- Kunne gjenkjenne fagrelevante kunnskaper og skjelne mellom etablerte og nye kunnskaper på fagområder studenten kjenner.

Se semestersiden for litteratur»